

УДК 81'373.2'373.7'374(=16)
DOI: 10.24919/2522-4557.2017.40.117076

Антон СМЕРЧКО
orcid.org/0000-0001-8674-2977

АНТРОПОНІМИ Й ТЕОНІМИ ЯК МОТИВУВАЛЬНА ТА ДЕРИВАЦІЙНА БАЗА СЛОВ'ЯНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ: ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто символічні значення антропонімів, які є образно-смысловим центром чисельних фразеологізмів в українській, російській і польській мовах і які здебільшого належать до загальнокультурної спадщини та зумовлені адекватним сприйняттям макроконтексту, стиснутого до стійких словесних формул. Висвітлено їхній пізнавально-конотативний потенціал. Здійснено лексикографічну інтерпретацію фактичного матеріалу, яка дала змогу найбільш яскраво розкрити онтологічні й культурологічні особливості фразеологічних одиниць, побудованих на основі антропологічних образів.

Ключові слова: символічне значення, образно-смысловий центр, антропонім, фразеологічна одиниця (фразеологізм), паремія.

Антон СМЕРЧКО

АНТРОПОНИМЫ И ТЕОНИМЫ КАК МОТИВИРУЮЩАЯ И ДЕРИВАЦИОННАЯ БАЗА СЛАВЯНСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ: ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье рассмотрены символические значения антропонимов, являющихся образно-смысловым центром многочисленных фразеологизмов в украинском, русском и польском языках, в основном относящихся к общекультурному наследию и обусловленных адекватным восприятием макроконтекста, сжатого до устойчивых словесных формул. Освещен их познавательно-конотативный потенциал. Осуществлена лексикографическая интерпретация фактического материала, которая позволяет наиболее ярко раскрыть онтологические и культурологические особенности фразеологических единиц, построенных на основе антропологических образов.

Ключевые слова: символическое значение, образно-смысловой центр, антропоним, фразеологическая единица (фразеологизм), паремия.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Образна основа фразеологізмів (мотивація їх значень) репрезентована субстантивами, колоративами і нумеральними лексемами і має сигніфікативно-дено-

тативний або символічний характер. У слов'янському мовознавстві кінець ХХ і початок ХХІ століть відзначається бурхливим розвитком концептуального аналізу фразеологічних одиниць (у широкому розумінні цього терміну), описом їхньої внутрішньої форми, а також активним розвитком фразеографії як у традиційному плані (за алфавітом [2; 9; 13], за алфавітно-гніздовим [8], за тематичним [4; 11; 12] принципом), так і в ракурсі новітніх підходів (за опорним словом [3; 10], за словесними образами і символами [5; 6]). На думку автора статті, останній напрямок у галузі фразеографії є найбільш перспективним і необхідним на сучасному синхронному зрізі. Він міцно пов'язаний з проблемами лінгвокультурології, акумулює семантичні універсалії і підкреслює національно-культурну специфіку словесних формул.

Мета статті: виділити антропоніми і теоніми як словесні образи й символи, що формують фразеологічні одиниці, висвітлити їхній пізнавально-когнітивний потенціал; здійснити лексикографічну інтерпретацію зібраного лексикофразеологічного матеріалу.

Виклад основного матеріалу. Оскільки онтологічні та культурологічні особливості фразеологізмів, побудованих на основі антропонімів, найбільш яскраво розкриваються на тлі символічних значень антропонімічних образів, відповідно до них доцільно, на наш погляд, фактичний матеріал репрезентувати у вигляді відповідно структурованих словникових статей. Опорне слово (антропонім) і фразеологічні одиниці однієї мови відділені двома косими рисками // (подвійний слеш). Їхні символічні значення подані під арабською цифрою з дужкою – 1), а відповідні фразеологічні одиниці (ідіоми, фраземи, паремії) подаються зі значком ◇.

Авгій // Авгий // Augiusz – один із героїв давньогрецьких міфів про Геракла, цар Еліди, який мав величезні стада биків і чий стайні були дуже занедбані, тому що їх 30 років ніхто не прибирав. Символ чогось дуже занедбаного, повного безладдя, хаосу.

◇ *Авгієві стайні // Авгиевы конюшни // stajnia Augiasza; czyścić (wyczyścić) stajnię Augiasza.*

Авель // Авель // Abel – символ безвинної жертви в прадавній легенді про перше вбивство на землі. Символ миролюбної, лагідної, покірної людини.

◇ *Авель і Каїн (жертва і її вбивець) // Авель и Каин // Kain i Abel.*

Адам // Адам // Adam – перша людина на землі.

◇ *За Адама; за часів Адама; скинути з себе ветхого Адама; Адамові діти; Адамові реберце; Адам і Єва; від Адама (і Єви) // от Адама и Евы; ветхий Адам; стряхнуть с себя ветхого Адама; в костюме Адама и Евы; Довольно жить законом, данным Адамом и Евой (В. Маяковский) // od Adama i Ewy, od Adama zacząć, stary Adam, w stroju adamowym.*

Аїд (Гадес) // Аид // Hades – володар міфічного підземного царства, брат Зевса, у римлян – Плутон.

◇ *Царство Аїда; Гадесові поля // Царство Аида // pola Hadesa (Helm Hadesa).*

Аліса // Алиса // Alicja – 1) персонаж творів Чарльза Лютвіджа Доджсона (відомого під псевдонімом Льюїс Керрол) «Аліса в Країні Чудес» та «Аліса в задзеркаллі»; 2) Аліса (Селезньова) – головна героїня циклу дитячих і підліткових фантастичних книг Кіра Буличова. Стала популярною після виходу на телеекрани 1985 р. п'ятисерійного фільму «Гостя из будущего» // «Гостя з майбутнього» за повістю К. Буличова «Сто лет тому вперед». Крім фрази «Аліса, мілофон!» (яка вживається із значенням – «Увага! Пильнуй свої речі»), з цього фільму стали популярними ще кілька висловів, наприклад: «А говорил, что романтик!», «Они меня пытали, но я им ничего не сказал!», «Ну мырра старая, ты еще пожалеешь!», які часто, для збереження колориту, цитуються мовою оригіналу.

◇ 1. *Аліса в Країні чудес // Алиса в Стране чудес // Alicja w Krainie Czarów*; 2. *Аліса, мілофон! // Алиса, миелофон!*

Амур (Ерот) // Амур (Эрот, Купидон) // Amor (Eros, Cupidyn) – бог кохання у давніх римлян, у греків – Ерот. Символ кохання.

◇ *Амурові (Купідонові) стріли; стріла Ерота; амурні справи // стрелы Амура (Купидона); стрела Амура пронзила (кого-нибудь); амурные дела // strzala Amora / Erosa / Cupidyna.*

Аріадна // Ариадна // Ariadna – дочка критського царя Міноса, яка допомогла Тесею вбиті Мінотавра і вийти з лабіринту за допомогою клубка ниток.

◇ *Нитка Аріадни // Ариаднина нить / нить Ариадны // nić Ariadny.*

Ахілл (Ахіллес) // Ахиллес // Achilles – грецький герой, який відіграв значну роль у Троянській війні і який мав лише одне вразливе місце – п'яту. Символ безстрашної, хороброї людини і людини, яка має вразливе місце.

◇ *Ахіллесова п'ята // Ахиллесова п'ята // pięta Achillesa.*

Бальзак // Балзак // Balzak – французький письменник, героїнями романів якого є жінки 30 – 40 років.

◇ *Бальзаківський вік // бальзаковский возраст / бальзаковская женщина / бальзаковская героиня // wiek balzakowski.*

Брут // Брут // Brutus – прихильник Юлія Цезаря, що зрадив його та взяв участь у його вбивстві, символ зрадника.

◇ *І ти, Брут? // И ты, Брут? // i ty, Brutusie?*

Бурідан // Буридан // Buridan – французький філософ-схоласт XI ст., який для доведення відсутності свободи волі навів приклад віслюка, що, перебуваючи на однаковій відстані від двох оберемків сина, помер би з голоду. Віслюк не міг вибрати мотиву переваги одного оберемка над іншим, тому не зрушився з місця. Цей віслюк став символом нерішучої людини, що довго вагається, перш ніж прийняти рішення.

◇ *Буріданів віслюк (осел) // Буриданов осёл // osioł (osiołek) Buridana.*

Валтасар // Валтасар (Балтазар) // Baltazar – халдейський цар, онук Навуходоносора, співправитель останнього вавилонського царя, якій проводив життя в бенкетах і забавах, незважаючи ні на що. Під час його нічного

бенкету невидима рука написала вогненними літерами на стіні загадкові слова, які пророкували царю загибель. Символ безтурботної, марної людини.

◇ *Жити Валтасаром, Валтасарів бенкет / бенкет Валтасара // Жить Валтасаром, Валтазаров нир // uczta Baltazara.*

Варфоломій // Варфоломей // Bartłomiej – 24 серпня 1572 року, у ніч на святого Варфоломія в Парижі відбулася різанина гугенотів католиками, організована Катериною Медичі й Гизами.

◇ *Варфоломійвська ніч // Варфоломеевская ночь // noc św. Bartłomieja.*

Ганнібал (Аннібал) // Ганнібал (Аннибал) // Hannibal – див. *Аннібал*. Символ невтомного борця за незалежність своєї країни.

◇ *Ганнібалова (Аннібалова) клятва; Ганнібал перед брамою // Ганнибал у ворот; Ганнибалова клятва // Hannibal ad portas; Hannibal (u bram) przed bramami.*

Геркулес (Геракл) // Геркулес (Геракл) // Herkules (Herakles) – див. *Геракл*.

◇ *Геркулесове тіло; Геркулесова праця; Геркулесові стовпи; дійти до Геркулесових стовпів // Геркулесов труд, Геркулесовы подвиги, Геркулесовы столпы (столбы), дойти до Геркулесових столбов; Геркулес на распутье // dwanaście prac Herkulesa; praca herkulesowa / prace Herkulesa.*

Герострат // Герострат // Herostrates – символ ганебної слави; швець з Ефесу, який хотів прославитися, заради чого спалив храм Артеміди у Ефесі.

◇ *Геростратова слава // Геростратовская слава; лавры Герострата // Herostratesowa sława.*

Гідра // Гидра // Hydra – символ жажливої істоти, яка здатна на регенерацію. Чудовисько з дев'ятьма головами, з яким боровся Геракл.

◇ *Гідра аристократії; гідра анархії; гідра контрреволюції; гідра реакції // гидра аристократии; гидра анархии; гидра контрреволюции; гидра реакции // hydra faszyzmu; hydra rewolucji.*

Гіпократ // Гиппократ // Hipokrates – давньогрецький лікар, реформатор античної медицини; символ лікарської етики.

◇ *Клятва Гіпokrата // Клятва Гиппократа // przysięga Hipokratesa.*

Гомер // Гомер // Homer – давньогрецький сліпий співець, автор поем «Іліада» і «Одіссея», у яких описано сміх богів. Символ давнього видатного барда.

◇ *Гомеричний сміх // гомерический хохот (смех) // homerycki / homeryczny śmiech; homeryckie boje.*

Гордій // Гордий // Gordios – за легендою, фрігійці, яким оракул повелів обрати царем того, хто першим зустрінеться їм з возом дорогою до храму Зевса. Ті зустрілися із простим хліборобом Гордієм і проголосили його царем. Віз, що змінив його долю, Гордій поставив у храмі Зевса й до дишла його прикріпив ярмо, зав'язавши надзвичайно заплутаний вузол.

◇ *Гордіїв вузол, розрубати гордіїв вузол // гордиев узел, разубить гордиев узел // węzeł gordyjski; rozwiązać węzeł gordyjski.*

Дамокл // Дамокл // Damokles – придворний сіракузького тирана Діонісія, якому він страшенно заздрив, вважаючи найщасливішим з людей. Діонісій, щоб провчити заздрісника, посадив його на своє місце, повісивши над його головою на кінській волосині гострий меч, пояснивши Дамоклові, що цей меч є символом тих небезпек, яких зазнає володар постійно, кожної хвилини.

◇ *Дамоклів меч // Дамоклов меч // miecz Damoklesa / wisi nad kimś miecz Damoklesa / wisieć nad kimś, nad czymś jak miecz Damoklesa.*

Данаїди // Данаиды // Danaidy – у грецькій міфології – п'ятдесят дочок царя Даная, з яким ворогував його брат Єгипт. У першу шлюбну ніч вони вбили своїх чоловіків, синів Єгипта. Усі, крім однієї, виконали наказ батька. За цей злочин боги прирекли Данаїд наповнювати водою бездонну бочку в царстві Аїда. Бочка Данаїд – символ нескінченної і марної праці.

◇ *Бочка Данаїд // бочка Данаид // beczka Danaid; praca / trud danaidowy.*

Данте Аліґ'ері // Данте Алиґьери // Dante Alighieri – видатний італійській поет, автор «Божественної комедії», засновник італійської літературної мови на базі живих тогочасних говірок.

◇ *Данте і Біатріче, Дантові кола, Дантове пекло // Данте и Биатриче, Дантовы круги Ада // piekło Dantego, dantejskie sceny.*

Езоп // Эзоп // Ezop – давньогрецький байкар (VI ст. до н. е.).

◇ *Езопівська мова // Эзоповский язык // ezopowy język.*

Єва // Ева // Ewa – перша жінка на землі. Прародителька.

◇ *Як праматір Єва; у костюмі Єви; Євине поріддя – «жінки» // от Адама и Евы; в костюме Адама и Евы // w stroju Adama / w stroju Ewy; od Adama i Ewy.*

Ізіда // Изиды // Izyda – давньоєгипетська богиня, яка персоніфікує продуктивні сили природи, берегиня заповітних таємниць.

◇ *Покривало Ізиди // покрывало Изиды // welon Izydy.*

Ісус Христос // Иисус Христос // Jezus Chrystus – у християнській релігії боголюдина. «Ісус» – переклад на грецьку мову єврейського особистого ім'я Йіешу(а), вихідна форма – Йегошуа; «Христос» – переклад на грецьку мову слова месія. Епітетом **І.Х.**, ніби іншим його ім'ям, стало слово «Рятівник».

◇ *Слава Ісусу; Мати Христа; Ради (самого) Христа (Христа-спаса); Христова невістка; Христовий слуга; Христом-богом благати; Христос с тобою // для / заради Христа; как у Христа за пазухой; как Христос по сердцу прошёл; Христа ради; Христова невеста; Христом-богом; Христос воскрес / воскрес; Христос с тобой; Явление Христа народу // Sława Jezusu Christu!*

Іуда (Юда) // Иуда // Juda – один з біблійних дванадцяти апостолів, який запродав Ісуса Христа, свого вчителя, за 30 срібняків юдейським первосвященникам. Символ зрадництва.

◇ *Иуда – зрадник; Іудин поцілунок / поцілунок Юди; Іудини сребреники // Иуда – предатель; Иудин поцелуй // rocałunek Judasa (judaszowy); judaszowe srebrniki.*

Каїн // Каин // Kain – старший син Адама і Єви, який вбив свого молодшого брата Авеля, зненавидівши його за те, що бог начебто прийняв жертву Авеля й не прийняв жертву Каїна; символ вбивці.

◇ *Каин і Авель; Каїнова печатка; Каїново діло чинити // Каин и Авель; Каинова печать // Kainowa zbrodnia; kainowe znamię; Kain i Abel.*

Колумб // Колумб // Kolumb – першовідкривач Америки Христофор Колумб у відповідь на іронічне зауваження, що його відкриття не являло собою великих труднощів, запропонував своєму співрозмовникові поставити яйце. Коли той не зумів, Колумб сам поставив яйце, сказавши, що це не вимагає жодних зусиль. Символ першовідкривача.

◇ *Колумбове яйце // Колумбово яйцо // jajko Kolumba.*

Лазар // Лазарь // Łazarz – у Євангелії (Лука, 16.20-21) розповідається про Лазаря, який, покритий струпами, лежав під ворітьми багача і радів крихтам з чужого столу; символ жебрака, нещасного, що жалівся на свою долю. Символ злиденної, нещасної людини, що скаржиться на долю.

◇ *Співати / заводити / скорчити Лазаря; // беден, как Лазарь; петъ Лазаря; прикидываться Лазарем // biedny / goły / opuszczony jak Łazarz.*

Магдалина // Магдалина // Magdalena – Марія Магдалина (Лука, 8.2; 17. 37-48; Марко, 16.9), була зцілена Ісусом, що вигнав з неї сім бісів; після чого вона покаялася у своєму розпусному житті й стала однією з вірних його послідовниць. Символ людини, що усвідомила свій гріх і відчула глибоке почуття каяття.

◇ *Каяття Магдалини // кающаяся Магдалина // rokitująca Magdalena.*

Мамона (Мамон) // Мамона // Mamona – сірійський бог, ідол, якому поклонялися, прагнучи золота, збагачення. Символ людини, що прагне багатства, а також людини-ненажери.

◇ *Служити Мамоні; Бог Мамона облутав (поплутав) // служитъ (поклоняється) Мамоне; мамон набить // służyć Bogu i Mamonie.*

Мафусаїл // Мафусаил // Matuzalem – один з патріархів, що прожив 969 років (Бут., 5. 27); символ довгожителя.

◇ *Роки Мафусаїла // Мафусаилов век, Мафусаиловы года // wiek Matuzalema, matuzalemowy.*

Мерфі // Мерфи // Murphy – автор висловлювання (або ряду висловлювань) відомого як «Закон Мерфі» (англ. *Murphy's law*). Приписується капітану Едварду А. Мерфі, інженеру Лабораторії реактивного руху, який служив на авіабазі Едвардс 1949 р. Хоча вислови, подібні закону Мерфі, були описані й раніше. У 1949 р. на базі ВВС США Едвардс у Каліфорнії вивчалися причини аварій літаків. Майор Едвард Мерфи був у той час інженером на проекті МХ981 ВВС США. Оцінюючи роботу техніків однієї з лабораторій, він стверджував, що якщо можна щось зробити неправильно, то ці техніки

саме так і зроблять. Керівник проекту від компанії Нортроп Дж. Ніколс назвав постійні неполадки «законом Мерфі» і заявив це на одній прес-конференції. Так вислів потрапив у пресу. В наступні декілька місяців вислів став широко використовуватися у промисловій рекламі. Після цього почали з'являтися все нові й нові «закони Мерфі», що не мають вже ніякого відношення ні до самого капітана Мерфі, ні до проектів ВПС США, ні навіть до техніки взагалі. За іншою версією закон був озвучений дещо саркастично групою під керівництвом Джона П. Стаппа (давнім приятелем і другом Еда Мерфі), від імені Едварда Мерфі. Дуже детально походження назви закону описано в книзі «Історія закону Мерфі», за авторством Ніка Спарка. Спарк дійшов висновку, що різниця в спогадах учасників робить неможливим точно визначити, хто першим кинув знамениту згодом фразу «Закон Мерфі». У західній культурі, а тепер і не тільки в ній, «закони Мерфі», розуміють як афоризми, повчальні вислови не тільки математичного, технічного чи філософського змісту, а й гумористичні, часто навіть саркастичні вислови. Існують різні формулювання самого закону і його наслідків. Багато з них використовуються в комедійних сюжетах. Спорідненими до закону Мерфі у нашій мовній культурі є «закон бутерброда» (*Бутерброд завжди падає маслом вниз*) або «закон підлості».

◇ *Закон Мерфі // Закон Мерфи // Prawo Murphy'ego.*

Мефістофель // Мефистофель // Mefistofeles (Mefisto, Mefistofiel) – пекельний дух у трагедії Гете Фауст, що персоніфікує злий, суперечливий початок, символ уїдливого насмішника.

◇ *Smix / посмішка Мефістофеля, Мефістофельський вигляд обличчя // smex / улыбка Мефістофеля, Мефистофельское выражение лица // z mefistofelesowym uśmiechem.*

Морфей // Морфей // Morfeusz – в грецькій міфології – син бога сну Гіпноса, крилатий бог сновидінь, символ сну. За міфами, Морфей з'являвся людям уві сні в людських образах. В античному мистецтві Морфея зображували у вигляді чоловіка з крилами.

◇ *Обійми Морфея // в объятиях Морфея, объятия Морфея // w objęciach Morfeusza / wpaść w objęcia Morfeusza.*

Ной // Ной // Noj – праведна людина, родину якої бог вирішив врятувати від потопу, наказавши Ною будувати корабель – ковчег; символ праведника. В польській мові крилатий вислів *Arka Noego* має два значення.

◇ *Ноїв ковчег // Ноев ковчег // Arka Noego* – 1) традиційне символічне значення в усіх трьох мовах; 2) *великий транспортний засіб, частіше – вантажний автомобіль* (лише в польській мові).

Пандора // Пандора // Pandora – у давньогрецькому міфі, дружина Епіметея, брата Прометея, через яку Зевс покарав людей. Розпалена цікавістю Пандора відчинила скриньку, яку подарував їй Зевс і випустила зі скриньки усі нещастя, які тільки можуть переслідувати людей.

◇ *Скриня (скринька) Пандори // ящик Пандоры // puszka Pandory.*

Паріс // Парис // Parys (д.-грец. Πάρις) – у давньогрецькій міфології – син троянського царя Пріама й цариці Гекуби, винуватець причини початку Троянської війни (див. **Троя**). Брат Гектора, Дейфобоса і Касандри (див. **Касандра**). Коханець спартанської цариці Єлени (див. **Єлена**). Суд Паріса – сюжет давньогрецької міфології про пасторальний конкурс краси, на якому Паріс виніс вердикт трьом богиням. Богиня розбрату Еріда, ображена на інших богинь, підкинула їм яблуко (див. **Яблуко**) з написом «Найгарніший». Це спричинило суперечку між трьома богинями: дружиною Зевса Герою, воїтелькою Афіною і богинею кохання Афродітою – кому по-праву має належати яблуко? Паріс віддав яблуко Афродиті і це згодом призвело до викрадення Єлени і стало причиною Троянської війни. Деталі сюжету значно варіюються залежно від джерела.

◇ *Суд Паріса // Суд Паруса // Sąd Parysa.*

Піпп // Пирр // Pyrrus – Епірський цар, який одержав перемогу над римлянами у битві при Аускулі, але ця перемога коштувала Пірру численних втрат у війську.

◇ *Пірова перемога // Пірова победа // pyrrusowe zwycięstwo.*

Семіраміда // Семирамида // Semiramida – легендарна асирійська цариця, яка збудувала у Вавілоні тисячі сади – «чудо світу».

◇ *Сади Семіраміди // Сады Семирамиды // (wizzący) ogród Semiramidy.*

Сізіф (Сісіф) // Сизиф // Sizif – цар Коринфа, що за образу богів був присуджений Зевсом до вічної муки: він повинен був викочувати на гору величезний камінь, що, досягши вершини, знову котився вниз. Символ мученика.

◇ *Сізіфова (Сісіфова) праця (робота) // Сизифов труд // praca Syzyfowa.*

Соломон // Соломон // Salomon – символ мудрості; герой біблійного міфу (3-я кн. Царств, 3.16-28), мудрий цар, що прийняв правильне рішення в суперечці двох жінок про дитину, визнавши теперішньою матір'ю ту, що благала не вбивати дитини у відповідь на рішення розділити того нарівно між тих, що сперечаються.

◇ *Суд Соломона, мудрий Соломон, мудрий як Соломон // Суд Соломона; Соломоново решение // sąd Salomona; salomonowy wyrok.*

Сцілла і Харибда // Сцилла и Харибда // Scylla i Charybda – дві потвори, які сиділи по різні боки Сицилійської протоки й нападали на всіх, хто пропливав цією протокою.

◇ *Між Сціллою і Харибдою // между Сциллой и Харибдой // być, znajdować się między Scyllą a Charybdą.*

Тантал // Тантал // Tantal – цар Лідії, улюбленець богів, бував на бенкетах богів на Олімпі, де пив нектар і їв амброзію, внаслідок чого став безсмертним. Але після того, як він образив богів, його було покарано. Кинутий в Тартар, був змушений нестерпно страждати від спраги, голоду й неможливості досягти жаданого. Символ вічного страждальця.

◇ *Танталові муки // муки Тантала // męki Tantala.*

Феміда // Фемида // Temida – богиня правосуддя у грецькій міфології.

◇ Терези Феміди // Весы Фемиды; жрецы Фемиды // *szaty / waga Temidy*.

Фортуна // **Фортуна** // **Fortuna** – римська богиня щастя, сліпого випадку; зображалася стоячий на кулі або колі з кермом в однієї руці і з рогом достатку – у другій.

◇ *Rig Fortuni; коло Фортуни // колесо Фортуны // koło Fortuny*.

Хома // **Фома** // **Tomasz** – один із дванадцяти апостолів, що не повірив у воскресіння Ісуса, сказавши: «Коли на руках Його знаку відцвяшного я не побачу, і пальця свого не вкладу до відцвяшної рани, і своєї руки не вкладу до боку Його, – не ввірую!» [Іван. 20, 25]. Символ людини, яку важко переконати, повірити у що-небудь.

◇ *Хома невірний // Фома неверный (неверующий) // niewierny Tomasz*.

Юпітер // **Юпитер** // **Jowiszow** – верховний бог, громовержець; грец. – Зевс. Символ могутньої, величної, високопоставленої людини.

◇ *Що дозволено Юпітеру, те не дозволено бикові; Кого Юпітер хоче знищити, того позбавляє розуму; Юпітер, ти гніваєшся, – отже, ти неправий // Что дозволено Юпитеру, то не дозволено быку; Кого Юпитер хочет погубить, того (сначала) лишает разума; Юпитер, ты сердисься, – значит, ты не прав // Co wolno Jowiszowi nie wolno wolowi / osłowi; Co się godzi Jowiszowi, tego się nie godzi osłowi*.

Висновки. Символічні значення антропонімів, що належать до загальнокультурної спадщини, завдяки адекватному сприйняттю макроконтексту і сформованим стереотипам зазвичай збігаються у різних мовних колективах. Цим визначається подібність низки паралельних фразеологізмів, що виникли незалежно в кожній мові.

Література

1. Антологія афоризмів / упор. Л.П. Олексієнко. – Донецьк : «Видавництво Сталкер», 2004. – 704 с.
2. Крылатые фразы наших дней. – М. : РИПОЛ КЛАССИК, 1999. – 576 с.
3. Николаєнко Л. Лексикографічна інтерпретація заздрості та ревнощів в українській, російській та польській мовах / Л. Николаєнко. – К., 2009.
4. Попова О.А. Кращі прислів'я та приказки українського народу / О.А. Попова. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 416 с.
5. Смерчко А., Смерчко А. Словесні образи і символи, які формують фразеологічні одиниці, у контексті лексикографічного упорядкування (на матеріалі української, російської і польської мов) / Алла Смерчко, Антон Смерчко // Рідне слово в етнокультурному вимірі : матеріали 5 міжнародної науково-практичної конференції. – Дрогобич : Посвіт, 2016. – С. 223–235.
6. Смерчко А., Смерчко А. Соматизми як мотиваційна і дериваційна база слов'янських фразеологізмів. Лексикографічний аспект / Алла Смерчко, Антон Смерчко // Рідне слово в етнокультурному вимірі : збірник наукових праць. – Дрогобич : Посвіт, 2016.
7. Усі крилаті вислови, прислів'я, приказки, загадки / уклад. Н.В. Курганова. – Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 320 с.

8. Фразеологический словарь русского литературного языка / сост. А.И. Фёдоров. – М. : ООО «Фирма изд-во АСТ», 2001. – 720 с.
9. Фразеологічний словник української мови : в 2-х кн. / уклад. В.М. Білоноженко та ін. – К. : Наукова думка, 1993. – 984 с.
10. Ярешенко А.Т., Бездітко В.Г., Козир О.В. Сучасний фразеологічний словник української мови / А.Т. Ярешенко, В.Г. Бездітко, О.В. Козир. – Х. : ТОРСІНГ ПЛІУС, 2008. – 640 с.
11. Bernacka A. Powszechny Słownik Frazologiczny / Agnieszka Bernacka. – Warszawa : BUCHMANN Sp. z o.o., 2002. – 540 s.
12. Lodek B., Brzozowska R., Buława M., Latusek A. Nowy Słownik Frazologiczny / Bernadeta Lodek, Renata Brzozowska, Monika Buława, Arkadiusz Latusek ; pod red. Arkadiusza Latuska. – Kraków : Wydawnictwo Zielona Sowa, 2005. – 719 s.
13. Podlawska D., Świątek-Brzezińska M. Słownik frazeologiczny / Daniela Podlawska, Magdalena Świątek-Brzezińska. – Warszawa – Bielsko-Biała : Wydawnictwo PWN Sp. z o.o., 2009. – 495 s.

References

1. Oleksienko, L.P. (Ed.). (2004). *Antolohiia aforyzmiv [Anthology of aphorisms]*. Donetsk: «Vydavnytstvo Stalker» [in Ukrainian].
2. *Krylatye frazy nashikh dnei [Today's Winged Phrases]*. (1999). Moscow: RIPOL KLASSIK [in Russian].
3. Nikolaienko, L. (2009). *Leksykohrafichna interpretatsiia zazdrosti ta revnoshchiv v ukrainskii, rosiiskii ta polskii movakh [Lexicographic interpretation of envy and jealousy in Ukrainian, Russian and Polish languages]*. Kyiv [in Ukrainian].
4. Popova, O.A. (2008). *Krashchi pryslivia ta prykazky ukrainskoho narodu [The best proverbs and phrases of the Ukrainian people]*. Donetsk: TOV VKF «BAO» [in Ukrainian].
5. Smerchko, A., & Smerchko, A. (2016). Slovesni obrazy i symvoly, yaki formuiut frazeolohichni odyntytsi, u konteksti leksykohrafichnoho uporiadkovuvannia (na materialy ukrainskoi, rosiiskoi i polskoi mov) [Verbal images and symbols that form phraseological units in the context of lexicographic arrangement (on the material of Ukrainian, Russian and Polish)]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri: materialy 5 mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii) – Native word in the ethno-cultural dimension: Proceedings of the 5th international scientific and practical conference*. (pp. 223–235). Drohobych: Posvit [in Ukrainian].
6. Smerchko, A., & Smerchko, A. (2016). Somatyzmy yak motyvatsiina i deryvatsiina baza slovianskykh frazeolohizmiv. Leksykohrafichnyi aspekt [Somatism as a motivational and derivative base of Slavic phraseologisms. Lexicographical aspect]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri – Native word in the ethno-cultural dimension*. Drohobych: Prosvit [in Ukrainian].
7. Kurhanova, N.V. (Eds.). (2006). *Usi krylati vyslovy, pryslivia, prykazky, zahadky [All winged phrases, proverbs, phrases, riddles]*. Kharkiv: TORSINH PLIUS [in Ukrainian].
8. Fedorov, A.I. (2001). *Frazeologicheskii slovar russkogo literaturnogo iazyka [Phraseological Dictionary of Russian Literary Language]*. Moscow: ООО «Фирма изд-во АСТ» [in Russian].
9. Bilonozhenko, V.M., & others. (1993). *Frazeolohichniy slovnyk ukrainskoi movy [Phraseological Dictionary of the Ukrainian language]* (Vols. 1–2). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

10. Yareshenko, A.T., Bezditko, V.H., & Kozyr, O.V. (2008). *Suchasnyi frazeologichnyi slovnyk ukrainskoi movy [Modern Phraseological Dictionary of the Ukrainian Language]*. Kharkiv: TORSINH PLIuS [in Ukrainian].

11. Bernacka, A. (2002). *Powszechny Słownik Frazeologiczny [General Phraseological Dictionary]*. Warszawa: BUCHMANN Sp. z o.o. [in Polish].

12. Lodek, B., Brzozowska, R., Buława, M., & Latusek, A. (2005). *Nowy Słownik Frazeologiczny [New Phraseological Dictionary]*. Kraków: Wydawnictwo Zielona Sowa [in Polish].

13. Podlawska, D., Świątek-Brzezińska, M. (2009). *Słownik frazeologiczny [Phraseological Dictionary]*. Warszawa – Bielsko-Biała: Wydawnictwo PWN Sp. z o.o. [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 27.10.2017 р.